

Ukrayna Rusya Savaşının Kazananı Kim?

[Zeynep Elif Yıldız](#) Ağustos 10, 2022 7 dk Okuma Süresi

PAYLAŞ

00:00

13:27

Rusya'nın Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'yı bir kez daha işgal etmesi ve bu işgali başşehir Kiev'e taşıması tüm dünyada önemli sonuçlar doğurdu. Covid pandemisi sonrası hiç de tahmin edilmediği gibi (ki ben her fırsatta petrol ve doğal gaz fiyatlarının artacağını söylemişim) enerji fiyatlarındaki artış ülkeleri zorlamaya başlamışken bir de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, tüm dünyada enerji ekonomisinin ve dahi enerji güvenliğinin tuzu biberi oldu.

En son söyleyeceğimi en başta söyleyeyim. Rusya-Ukrayna savaşının açık ara kazananı, Amerika Birleşik Devletleri ve petrol şirketleridir. Bu sonuca dünyayı götüren iki önemli yanlış vardır. Bunlardan birincisi, rasyonel olmayan enerji dönüşümü ve ülkelerin kağıt üzerinde kalmaya mahkum net sıfır hedefleri ile son

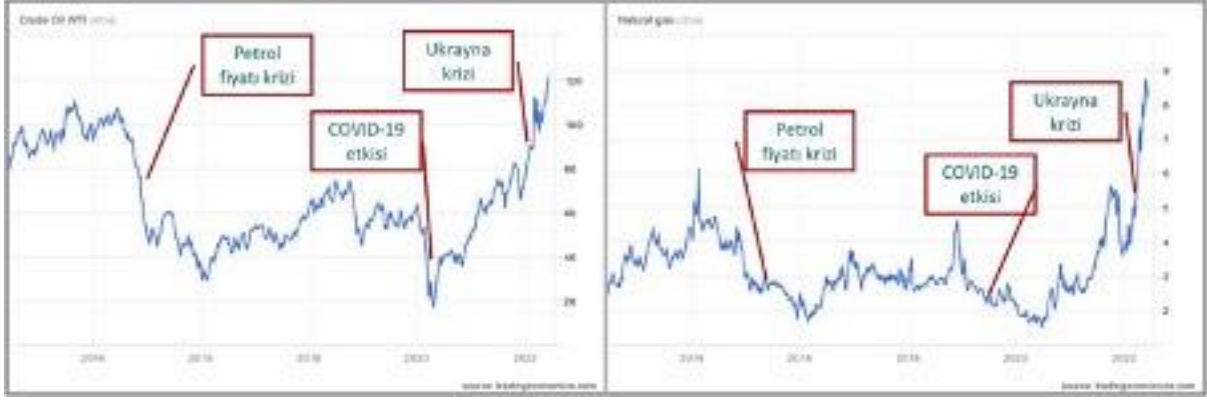
on beş yılda enerji bağımsızlığı konusunun, enerji güvenliği konusu ile karıştırılmış olmasıdır.

Öncelikle Ukrayna'nın ve Rusya'nın enerji sistemine katkılarını anlatmak gerek. Ukrayna hepimizin bildiği gibi dünya piyasalarına önemli ölçüde enerji, özellikle buğday ve ay çiçek yağı olmak üzere birçok tahıl ürünü ve maden ihraç etmektedir. Bu kriz ile birlikte dünya önemli bir enerji ve gıda ürünü krizi yaşamakta ve bu ihtiyaçlara ulaşım her şeyden daha önemli hale gelmektedir. Madencilik, yine Ukrayna'nın önemli ihraç kalemlerinden birisidir ve bu krizle birlikte 21. yy ürünlerinin bir çoğunda fiyat artışı gözlenmektedir. Fiyat artışları sürecektir çünkü, günlük hayatımızda vazgeçemediğimiz birçok teknoloji ve sanayi ürünü ve başka ürünler ya petrolden elde edilen yan ürünlerden ya da madenlerden üretilmektedir.

Ukrayna tüm bu ham maddelerden toplam 69 milyar dolarlık ihracat yapmaktadır. Bu ihracatın yaklaşık %50'si Avrupa ülkelerindedir. Yani Avrupa kendi üretimini sağlayabilmek için her durumda Ukrayna'dan gelecek enerji ve ham maddelere ihtiyaç duymaktadır. Maden rezervleri olarak Ukrayna dünya toplam rezervinin yaklaşık %5'ine sahiptir. Bu madenler çoğunlukla endüstri için gerekli olan grafit, demir, titanyum, magnezyum, mangan, kaolin, nikel, cıva ve diğerleridir.

Bununla birlikte Ukrayna, Sovyet Rusya döneminden kalma 15 nükleer reaktör ile birlikte elektriğinin %51'ini üretmekte ve Avrupa kıtasındaki en zengin uranyum yataklarına sahip durumdadır. Petrol ve doğal gaz rezervlerine bakacak olursak, petrolde çok küçük bir üretimleri olmasına rağmen, doğal gazda rezerv açısından Avrupa'nın ikinci önemli ülkesidir. Burada ek bir bilgi vermek gerekirse, Ukrayna'nın aranması gereken epey baseni mevcuttur. Yani arama çalışmaları ile birlikte Ukrayna hem doğal gaz rezervlerini arttırabilir hem de petrol rezervlerini arttırabilir. Arama-üretim sektöründe yatırım alabilecek bir ülke konumundadır. Ancak enerji ham maddesi sağlamadaki adını öne çıkaran görevi kendi üretiminden ziyade enerji transit ülkesi olmasıdır. Ukrayna 45 bin km'lik boru hattı, 72 kompresör istasyonu ve 13 UGS (yeraltı gaz depolaması) ile birlikte Avrupa'nın önemli bir doğal gaz tedarik transit ülkesidir. 13 adet yer altı deposunun toplam kapasitesi 1.1 tcf'dir (trilyon kübik feet).

Rusya Ukrayna'yı işgal ettiğinde ilk tepkiyi petrol ve doğal gaz piyasası vermişti. Çünkü enerji güvenliği ciddi şekilde yara aldı (Şekil 1). 2014'te petrol fiyatlarının düşmesi ile birlikte hızlanan ve 2015 yılında "Paris İklim Antlaşması'nın" imzalanması ile perçinlenen düşük petrol fiyatları ve gelecekte petrolün yerini güneşin ve rüzgarın başını çektiği yenilenebilir enerjinin alacağı algısı, petrol ve doğal gaz arama-üretim yatırımlarının durdurulmasına neden olmuştur.

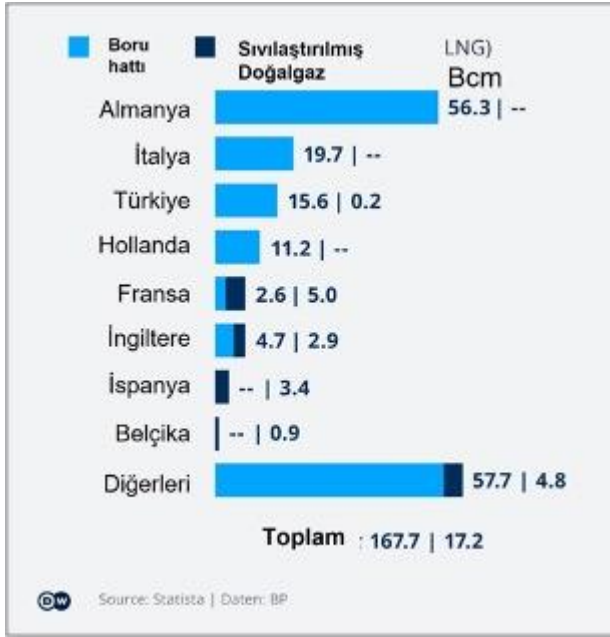

Şekil 1: Petrol ve Doğal Gaz fiyatlarının Ukrayna krizine verdikleri tepki (kaynak:tradingeconomics.com)

Sadece Paris İklim Anlaşması petrol ve doğal gaz sektöründeki yatırımları %35 oranında düşürmüştür. Bunun yanına düşük petrol ve doğal gaz fiyatlarının 2016-2018 boyunca devam etmesi de yatırımların durdurulmasının diğer bir sebebidir. Sonrasında ise 2020 Covid pandemisi ile birlikte düşen talep, petrol ve doğal gaz fiyatlarını düşürmüştü ve yatırımlar yine sekteye uğramıştır. Sözün özü, halihazırda arz sıkıntısı ve yakın gelecekte petrol ve doğal gaz fiyatlarında artış beklerken Ukrayna krizi bu fiyat artışını hızlandırmış ve belki de bir senede geleceğimiz noktaya birkaç ay içerisinde gelinmiştir.

Bu kısa sürede artışın nedeni enerji güvenliğinin sıkıntıya gireceği ve yenilenebilir enerjinin özellikle ağır sanayisi olan ülkelerde üretimi etkileyebileceği kaygısıdır. Nitekim Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin hemen akabinde Almanya kömür santrallerini açabileceğini hatta açmak istediğini beyan etmiştir. Oysaki Rus şirketi Gazprom'un, Almanya'da en büyük iki yeraltı gaz deposu ve ayrıca gaz taşıma ve ticaretinde ortaklıkları vardır. Yani enerji bağımsızlığı ve iklim değişikliği kararları ile birlikte globalleşme, Rusya'nın Avrupa ülkeleri ile iç içe geçmiş enerji ticaretine yol açmıştır. Ayrıca; BP, Rosneft şirketinin %20'sine; ExxonMobil ve Shell, Sakhalin sahasına ve Equinor'un (Norveç milli petrol şirketi; namı diğer Statoil) Rusya'da ortaklıkları mevcuttur. Ayrıca irili ufaklı petrol şirketleri ile petrol sektöründe hizmet veren diğer şirketler de Rusya'da aktif petrol ve doğal gaz arama üretim alanında yer almaktadır. Bu denkleme unutulmuş enerji güvenliği Ukrayna krizi ile tekrar gündeme gelmiştir. Dolayısıyla Rusya'nın Ukrayna işgaline uluslararası yaptırım uygulamak neredeyse imkansız hale gelmiştir.

Rusya dünya enerji piyasasına günlük 4.3 milyon varil petrol ve yıllık 210 bcm doğal gaz sunmaktadır. Bunun günlük 2.5 milyon varil petrolü ve yıllık 142 bcm doğal gazı Avrupa tarafından kullanılmaktadır. Bu rakamlar sadece Avrupa birliği rakamlarıdır. Türkiye'yi ve Avrupa birliği üyesi olmayan birkaç ülkeyi daha katarsak bu rakamlar artacaktır. Bilindiği üzere Rusya'nın Avrupa'daki en önemli üç müşterisi Almanya, Türkiye ve İtalya'dır (Şekil 2).

Şekil 2: 2020 yılındaki Avrupa'nın

tedarik ettiği Rus gazı miktarları (bcm)

Rusya'nın tek müşterisi Avrupa değildir elbette. Rusya Çin'e ihraç ettiği petrolde ikinci sırada ve doğal gazda ise dördüncü sırada yer almaktadır. Çin'in 2030 yılında Rusya'dan 100 bcm gaz ithal edeceği planlanmıştır. Dolayısıyla iç içe girmiş ilişkilere rağmen Avrupa Rusya'ya yaptırım uygularsa Rusya'nın zararına bir durum gelişmez ve Çin önemli bir müşteri konumuna gelir.

Yine tekrar etmekte fayda var; Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi enerji dönüşümünü ve iklim duyarlılığını enerji güvenliği ile birlikte bir dönüm noktasına getirmiştir. Avrupa Birliği yaptırım uygulayamayacağını bildiği için acilen Rusya'dan tedarik ettiği gazın yerine ikame gaz koyabilir mi? Bu sorunun cevabı aranmaktadır. Cevap ise uzun dönemli çözümlerde mevcuttur. Bu nedenle Avrupa hemen, önümüzdeki kışı geçirebilmek için alternatif kaynaklara yönelmiş ve LNG (Sıvı Doğal Gaz) tedarik etmeye başlamıştır. LNG'de en önemli ihracat ülkesi Katar, her ne kadar talepleri karşılamaya çalışsa da, kapasite nedeni ile tüm ihtiyaca yetişememektedir. Bu boşluktan ise halihazırda kapasitesi mevcut Amerika Birleşik Devletleri faydalanmış ve 2022'nin ilk yarısında bir önceki döneme göre ihracatını %12 arttırmış ve günlük 11.2 milyar feet küpe çıkarmıştır.

Bununla beraber, bu kriz bir yandan petrol ve doğal gaz fiyatlarını sadece Rusya lehine artırmakla kalmayıp, petrol şirketlerinin kârlarını da arttırmıştır. Exxon şirketi 17 milyar \$, Chevron 11.6 milyar \$, Shell 11.5 milyar \$ ve Total'in 9.8 milyar \$ olarak açıklanan ikinci çeyrek karları aslında, yenilenebilir enerji dönüşümünün kağıt üstünde kaldığını ve bu nedenle Avrupa'da bu kış enerji yoksulu bir çok hanenin olacağını göstermektedir. Yukarıda da bahsetmiştim; Almanya kömür santrallerini açmaya hazırlanıyor çünkü ağır sanayisinin üretime devam edebilmesi için sürdürülebilir ve kontrol edilebilir enerjiye ihtiyacı var.

Alınması gereken ders şudur; enerji güvenliği 21.yy'da da önemini koruyacaktır. Enerji güvenliği, enerji bağımsızlığı ile karıştırıldığı sürece ve aslında pahalı olan yenilenebilir enerji yatırımları devam ettiği sürece halklar, pahalı enerji kullanımına ve hatta evsel kullanımlarda kesintilere maruz kalacaktır. Nitekim, Avrupa %15 enerji tasarrufu kararı almış, ancak hangi kesimlerin bu tasarrufu yapacağı net bir şekilde belirtilmemiştir. 21. yy'da hiçbir halk soğuk evde oturmak ya da soğuk su ile yıkanmak istemeyecektir. Ayrıca 2070 yılına Hindistan'ın verdiği net sıfır dönüşüm tarihi gibi bir çok ülkenin verdiği taahhütlerin gerçekleştirilmesi, kağıt üstünde olanaklı ama pratikte imkansız olan taahhütlerdir. Bu nedenle enerji dönüşümü ile enerji güvenliği karşı karşıya gelmiş ve enerji güvenliği daha önemli olduğu için net sıfır taahhütleri, Almanya'nın ayan beyan kömür santrallerini açmak istemesi gibi, seslendirilerek ya da seslendirilmeden sümen altı edilerek vazgeçilecek kararlara dönüşmüştür.

Aslında iklim değişikliği çok önemli bir konudur. Çünkü artan atmosfer sıcaklığı ortalamaları ile eriyen buzullar ve artan deniz seviyesi, çok büyük sayıda insanı etkileyecek ve insanlık tarihinin görmediği kadar çok insan yaşam alanlarını kaybettikleri için göç edecek ve kaybedilen alanların önemli bölümü tarım arazileri olduğu için de insanlık tarihinde görülmeyen küresel açlık krizi ile karşı karşıya kalacaktır. Bu felaketten rasyonel olmayan net sıfır taahhütleri ile kurtulmak imkansızdır. Enerji dönüşümünün maliyeti de yine bu süreçte çok sayıda yoksul oluşturacak ve enerjiye ulaşım önemli bir yoksunluk sorunu olacaktır.

Biz iklim değişikliğini bilimsel yöntemler ile ele almalıyız ve bilmeliyiz ki 4.5 milyar yaşındaki dünyamızda insan kaynaklı olmayan çokça iklim değişikliği yaşanmıştır. Bilim sübjektif bir inanış sistemi değildir; aksine verilerden, gerçeklerden, teorilerden ve deneylerden bilim ve sonuçlar üretilir. Bu nedenle iklim değişikliği ile savaşırken enerji güvenliğini unuttuğumuzu fark ettiğimiz şu günlerde, iklim krizinin yaratacağı sıkıntılardan kurtulabilmek için daha bilimsel olan karbon yakalama (carbon capture) teknolojilerine yatırım yaparak atmosferdeki fazla karbondan kurtulmaya ve iklim krizinden rasyonel olarak çıkmaya çaba sarf etmemiz gerekmektedir. Aksi takdirde enerjisi Rusya bağımlı bir dünya ve enerji yoksulu bir çok ülke ve enerji güvenliğinden en karlı çıkan Amerika Birleşik Devletleri ile dev petrol şirketlerinin önünü kapattığı çıkmaz bir sokakta sonucu bekler dururuz.

Fotoğraf: [Matthew Henry](#)